

Περιοδικὰ Ἀνάλεκτα

Journal for Early Christian Studies, τόμ. 28 (Φθινόπωρο 2020)

Τὸ τρέχον τεῦχος τῆς περιοδικῆς ἔκδοσης τῆς Βορειο-Αμερικανικῆς Ἑταιρείας Πατερικῶν Σπουδῶν (North American Patristic Society - NAPS), ἀνοίγει μὲ τὴ μελέτη τοῦ Alexander D. Perkins μὲ τίτλο: “Tertullian the Carthaginian: North African Narrative Identity and the Use of History in the *Apologeticum* and *Ad Martyras*” [σσ. 349-371]. Ἡ ἐν λόγῳ ἐργασία ἐντάσσεται σὲ μία σειρὰ σύγχρονων ἐρευνῶν γύρω ἀπὸ τὸν Τερτυλλιανό, οἱ ὁποῖες τείνουν νὰ λαμβάνουν ὑπ’ ὄψιν τὴν ἀποικιοκρατικὴ παράμετρο στὸ ἔργο τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ συγγραφέα τοῦ 2ου αἰ., ποὺ ὡς γνωστὸν ἔζησε καὶ ἔδρασε στὴν Καρχηδόνα τῆς Βόρειας Ἀφρικῆς. Μέσα ἀπὸ τὴν ἐξέταση τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖο ὁ Τερτυλλιανὸς ἀξιοποιεῖ τὸ ιστοριογραφικὸ μοντέλο τῶν ὑποδειγμάτων (*exempla*) στὰ ἔργα του Ἀπολογητικὸς καὶ Πρὸς Μάρτυρας, ὁ σ. προσπαθεῖ νὰ καταδείξει τὶς ἀφηγηματικὰς μεθόδους μὲ τὶς ὁποῖες ὁ ἐκκλησιαστικὸς συγγραφέας προσπαθεῖ νὰ ἀποκαθλώσει τὴ Ρώμη ὡς κέντρο τῆς ἐξουσίας καὶ νὰ τοποθετήσῃ τὴ Βόρεια Ἀφρικὴ στὸν πυρῆνα τῆς ιστορικῆς του ἀφήγησης. Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο, ὁ Τερτυλλιανὸς δομεῖ μία κοσμοαντίληψη ποὺ εὐνοεῖ τὴ δημιουργία μιᾶς περιφερειακῆς ἀφηγηματικῆς ταυτότητας, στὴν ὁποία ἐγκεντρίζονται καὶ οἱ γηγενεῖς Χριστιανοὶ καὶ ἰδιαίτερα οἱ Μάρτυρες.

Ἀπὸ τὴν Καρχηδόνα τοῦ 2ου αἰ. στὴν Καισάρεια τὴν Καππαδοκίας τοῦ 4ου μᾶς μεταφέρει ἡ Olga Alivisa μὲ τὴν ἐπόμενη κατὰ σειρὰ μελέτη ποὺ φέρει τὸν τίτλο: “Theology as Christian Epopteia in Basil of Caesarea” [σσ. 372-394]. Ἡ σ. ἐστιάζει τὴν ἔρευνά της στὸ *Περὶ Ἁγ. Πνεύματος* ἔργο τοῦ Μεγάλου Βασιλείου καὶ πιὸ συγκεκριμένα στὴ σημασία τῶν ὄρων «δόγμα» καὶ «παράδοση» ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸν Καππαδόκη πατέρα. Ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὴν κατανόηση τῶν ὄρων αὐτῶν θεωρεῖται ἡ πλατωνικὴ τριμερῆς διάκριση στὰ στάδια α) τῆς κάθαρσης, β) τῆς μύησης καὶ γ) τῆς ἐποπτείας. Τόσο ἡ ἐπιλογὴ τῶν ὄρων ὅσο ἡ τριμερῆς ἐρμηνεία τῆς Κιβωτοῦ τῆς Διαθήκης –βέβηλοι, Λεῦιτες, ἱερεῖς– μαρτυροῦν ὅτι ὁ Μέγας Βασίλειος διακρίνει δύο ἐπίπεδα πνευματικῆς προόδου, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ ὑψηλότερο, ἐκεῖνο τῆς ἐποπτείας, σηματοδοτεῖ τὴν ἰκανότητα τῆς θεωρίας τοῦ χρυμμένου τριαδικοῦ δόγματος πίσω ἀπὸ τὴν κατὰ γράμμα ἐρμηνεία τῆς παράδοσης. Στὴν κεκρυμμένη του μορφή τὸ δόγμα ἀναφέρεται καὶ ὡς μυστήριον, τὸ ὁποῖο ὁ Καππαδόκης πατέρας κατανοεῖ σύμφωνα καὶ μὲ τὸν Ἀπόστολο Παῦλον ὡς κάτι τὸ ὁποῖο ἀποκαλύπτεται μόνο μὲ τὴ συνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν ὁ Μέγας Βασίλειος καταδεικνύει ὅτι ἡ ἐπιχειρηματολογία τῶν πνευματομάχων δὲν ἦταν τίποτα περισσότερο παρὰ μία σκανδαλώδης βεβήλωση τοῦ μυστηρίου. Στὴ θεολογία τῶν Καππαδοκῶν πατέρων παραμένει θεματικὰ καὶ ἡ ἐπόμενη μελέτη: “Gregory of Nyssa’s Bundle Theory of

Matter” [σσ. 395-421] πού υπογράφουν οί Gerd Van Riel καί Thomas Wauters. Πιό συγκεκριμένα οί σσ. ἐξετάζουν τή λεγόμενη ἐνοποιητική θεωρία τῆς ὕλης ὅπως διατυπώνεται ἀπό τόν ἀδελφὸ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, ἅγιο Γρηγόριο ἐπίσκοπο Νύσσης. Σὲ ἀντίθεση μὲ τὶς περισσότερες φιλοσοφικὲς θεωρίες ἀναφορικὰ μὲ τὴν ὕλη στὸν ἀρχαῖο κόσμος, οἱ ὁποῖες δέχονταν τὴν ὕλη ὡς μία ἄμορφη μάζα πού στερεεῖται κάθε εἶδος προσδιορισμοῦ καὶ λαμβάνει συγκεκριμένη μορφή μὲ τὴ δημιουργία, ὁ Καππαδόκης πατέρας ἀρνεῖται τὴν ὕλη ὡς αὐθόπαρκτη ἄμορφη μάζα γιατί, ἀκριβῶς ἐπειδὴ εἶναι ἄμορφη, δὲν μπορεῖ ἀντιστοιχεῖ σὲ κάποιο νοητὸ ὄν. Κάθε τι τὸ ὕλικὸ κατὰ τὸν Γρηγόριο, εἶναι ἓνα σύνολο προσδιοριστικῶν ποιότητων, οἱ ὁποῖες καθορίζουν καὶ τὴν ὑπαρκτικὴ του ὄντοτητα. Κεντρικὸ σημεῖο τῆς μελέτης ἀποτελεῖ ἡ θέση ὅτι ἡ “ἐνοποιητικὴ θεωρία” τῆς ὕλης θὰ πρέπει νὰ διακρίνεται ἀπὸ τὴν “ἐνοποιητικὴ θεωρία” τῶν ὄντων. Ἡ τελευταία ὑπῆρξε εὐρέως διαδεδομένη κατὰ τὴν ὕστερη ἀρχαιότητα, ἀλλὰ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς στὸ ἐπίπεδο τῆς ὕλης ἀποτελεῖ ἰδιαιτερότητα τῆς φιλοσοφικῆς σκέψης τοῦ ἐπισκόπου Νύσσης.

Ἀκολουθεῖ ἡ μελέτη τοῦ Adam Ployd: “Augustine, Martyrdom, and the Exemplary Rhetoric of History” [σσ. 423-441], ἡ ὁποία ἐστιάζει στὴ μαρτυρίου διδασκαλία τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου. Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ μαρτύριο ἀποτελοῦσε ἓνα ἰσχυρὸ πολιτισμικὸ σύμβολο γιὰ τὸν πρῶμο Χριστιανισμό, ἐν τούτοις ὅσοι ἐνθάρρουναν τὴ μίμηση τῶν μαρτύρων κατὰ τὴ μετα-Κωνσταντίνεια περίοδο ἔρχονταν ἀντιμέτωποι μὲ ἓνα πολὺ συγκεκριμένο πρόβλημα: πῶς μποροῦν οἱ Χριστιανοὶ νὰ μιμηθοῦν ἐκείνους πού ἔχασαν τὴν ζωὴ τους σὲ αὐτοκρατορικοὺς διωγμοὺς τῆ στιγμῆ πού ἴδιοι ζοῦν πλέον σὲ μία περίοδο πού χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν αὐτοκρατορικὴ εὐνοια. Ὁ σ. προσπαθεῖ νὰ παρουσιάσει τὴν προσέγγιση τοῦ Αὐγουστίνου στὸ συγκεκριμένο ζήτημα μέσα ἀπὸ τὴν προβολὴ τῶν μαρτύρων ὡς ρητορικῶν ὑποδειγμάτων (*exempla*), τὰ ὁποῖα προορίζονταν νὰ ἀντικαταστήσουν τὰ παραδοσιακὰ ὑποδείγματα τῆς Ρωμαϊκῆς ἱστοριογραφίας ὅπως ἐκείνα τοῦ Σαλλουστίου καὶ τοῦ Λιβίου. Ἀπορρίπτοντας, συνεπῶς, τὴ θεωρία μιᾶς «Χρυσῆς Ἐποχῆς» τὴν ὁποία ἀκολουθεῖ μία περίοδος παρακμῆς, ὁ ἐπίσκοπος Ἰππῶνος καθιστᾷ κάθε ἱστορικὴ περίοδο ἱκανὴ γιὰ τὴ μίμηση τῶν μαρτύρων, καθὼς οἱ Χριστιανοὶ καλοῦνται νὰ μιμηθοῦν τὸν ἀληθινὸ τους ἀγῶνα ὄχι ἐναντίον ἀνθρώπων ἐχθρῶν ἀλλὰ πνευματικῶν πειρασμῶν καὶ δαιμονικῶν δυνάμεων.

Μὲ τὴ διεθνοῦς φήμης Γαλλίδα πατρολόγο Marie-Odile Boulnois καὶ τὴ μελέτη τῆς: “Cyril of Alexandria Reading Porphyry” [σσ. 443-465] συνεχίζονται τὰ περιεχόμενα τοῦ τρέχοντος τεύχους τοῦ περιοδικοῦ. Πρόκειται γιὰ ἐπεξεργασμένη μορφή εἰσήγησης στὸ ἐτήσιο συνέδριο τῆς NAPS πού ἔλαβε χώρα στὸ Chicago τὸ 2018. Ἡ σ. ἐστιάζει στὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας προσλαμβάνει καὶ ἀνασκευάζει τὸ ἔργο τοῦ νεοπλατωνικοῦ φιλοσόφου Πορφυρίου στὸ ἔργο του *Κατὰ Ἰουλιανοῦ*. Πολλὰ ἀπὸ τὰ χωρία τοῦ Πορφυρίου πού διασώζει ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας μᾶς εἶναι γνωστὰ μόνο ἀπὸ αὐτὸν ἐνῶ ἡ σύγκριση μὲ τὴ χρῆση τοῦ Πορφυρίου ἀπὸ τὸν Εὐσέβειο Καισαρείας καὶ τὸν Θεοδώρητο Κύρρου φανερώνει ὅτι στὶς περισσότερες περιπτώσεις ὁ Κύριλλος δὲν ἐξαρτᾶται ἀπ’ αὐτούς. Ἡ ἐν λόγω μελέτη ἐξετάζει ἐπομένως τὴ συνοχὴ πού διέπει τὴν χρῆση τῶν συγκεκριμένων χωρίων, τὴν ἀξιολογικὴ κρίση τοῦ Κυρίλλου γιὰ τὸν παγανιστὴ

φιλόσοφο, τὴν μέθοδο ἐπιλογῆς τῶν χωρίων καὶ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖον αὐτὰ ἐνσωματώνονται στὴν ἐπιχειρηματολογία του.

Τὸ τεῦχος ὀλοκληρώνεται μὲ τὶς καθιερωμένες βιβλιοκρισίες μονογραφιῶν σχετικὰ μὲ τὶς πρώιμες Χριστιανικὲς σπουδές.

Δρ. Νικόλαος Κουρεμένος

Rassegna di Teologia, τεῦχ. 3 (2020)

Στὴν πρώτη μελέτη τοῦ β' τεύχους γιὰ τὸ ἔτος 2020 τοῦ περιοδικοῦ *Rassegna di Teologia*, ὁ Giovanni Di Napoli μὲ τὸ: «Ἡ γ' ἰταλικὴ ἔκδοση τοῦ Ρωμαϊκοῦ Τυπικοῦ. Ἕνα δῶρο κι ἕνας καιρὸς γιὰ ν' ἀνακαλυφθεῖ ἡ γλῶσσα, τὸ κῦρος καὶ ἡ χάρη τοῦ λειτουργοῦ» («Terza edizione italiana del Messale Romano. Dono e kairos per riscoprire il linguaggio, la forza e la grazia del celebrare») ἀκολουθεῖ τὴν πορεία ἀπὸ τὴν ἔκδοση *Typica Tertia* μέχρι τὴν ἀντίστοιχη γ' ἰταλικὴ ἔκδοση τοῦ Ρωμαϊκοῦ Τυπικοῦ, παρουσιάζει τὰ περιεχόμενά του, τοποθετώντας τα –στὴ συχνὰ δύσκολη– ἀνάγκη τῆς ἐκκλησιαστικῆς λειτουργικῆς μεταρρύθμισης, ἕνα ἀπὸ τὰ κύρια αἰτήματα τῆς «ἀνανέωσης» ποὺ ζήτησε ἡ Β' Βατικανὴ Σύνοδος.

Στὴ συνέχεια, ὁ Angelo Biscardi μὲ τὸ: «Εὐχαριστία: ἀποτελεσματικὴ μαθητεία τῆς χριστιανικῆς ζωῆς» («L'eucaristia: apprendistato efficace della vita cristiana») σημειώνει πὼς οἱ θεολογικὲς ἀπόψεις τῶν τελευταίων ἐτῶν γύρω ἀπὸ τὸ μυστήριο τῆς θείας εὐχαριστίας φαίνεται νὰ χρῆζουν περαιτέρω ὥθησης. Ἡ λειτουργικὴ προοπτικὴ τῆς Β' Βατικανῆς Συνόδου, στὴν πραγματικότητα δὲν φαίνεται νὰ βρῆκε μεγάλη καὶ ὁρατὴ ἀπήχηση στὴν τέλεση τῶν εὐχαριστιακῶν λειτουργιῶν, γεγονός ποὺ ἐπιδείνωσε ἡ πανδημία ποὺ ἔφερε ὁ κορωνοϊός. Ὁ σ. πιστεύει πὼς εἶναι σημαντικό νὰ γίνῃ μία μεγαλύτερη ἐμβάθυνση στὴν εὐχαριστιακὴ θεολογία προκειμένου νὰ προσεγγίσουμε τὴν Εὐχαριστία ὡς μία ἀποτελεσματικὴ μαθητεία τῆς χριστιανικῆς ζωῆς ὑπὸ τὴ μορφή μιᾶς συμβολικῆς τελετουργίας.

Στὴν ἐπόμενη μελέτη τοῦ τεύχους, ὁ Antonio Sabetta μὲ τὸ δοκίμιο: «Ρεαλισμὸς τῆς ἐνσάρκωσης - μυστηριακὸς ρεαλισμὸς. Ἡ διαμάχη τοῦ Λουθήρου μεταξὺ 1527 καὶ 1528 γιὰ τὴν πραγματικὴ παρουσία τοῦ Χριστοῦ στὸ θυσιαστήριο» («Realismo dell'incarnazione, realismo sacramentale. La controversia di Lutero sulla presenza reale di Cristo nel sacramento dell'altare tra il 1527 e il 1528») ἀναφέρει πὼς τὸ μυστήριο τοῦ θυσιαστηρίου ἦταν διαρκῶς ἀντικείμενο σπουδῆς τοῦ Λουθήρου. Ἀπὸ τὸ 1524, σὲ ἀντιπαράθεση μὲ τοὺς λεγόμενους «φανατικούς» ἀναφορικὰ μὲ τὸ ζήτημα τῆς πραγματικῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ στὰ εὐχαριστιακὰ εἶδη, ἀρνήθηκε τὶς συμβολικὲς ἐρμηνεῖες ποὺ πρότειναν οἱ Carlostadio καὶ Ζβίγγλιος. Τὸ ἄρθρο ἐξετάζει τὰ ἔτη 1527-1528, ἀναλύοντας τὰ δύο πιὸ σημαντικὰ κείμενα, εἰδικὰ τὴν Ὁμολογία γιὰ τὸ Δεῖπνο τοῦ Χριστοῦ. Συγκεκριμένα, τονίζεται ὁ χριστολογικὸς ὀρίζοντας ὡς ὁ ἀπόλυτος λόγος τοῦ εὐχαριστιακοῦ ρεαλισμοῦ τοῦ Λουθήρου.

Ἀκολουθῶς, ὁ Carlo Manunza, μὲ τὸ ἄρθρο του: «Ἀκούγοντας καὶ δεχόμενοι τὸν Λόγο σύμφωνα μὲ τὴν Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννη καὶ τὸ Ἔσδρα 4. Διαφορὲς στὴν προσδοκώμενη πρόσληψη δύο ἀποκαλυπτικῶν κειμένων» («Ascoltare e accogliere la

Parola secondo l'Apocalisse di Giovanni e 4 Esdra. Differenze nella recezione attesa di due testi apocalittici», μελετᾶ τὴν ἀκρόαση ποὺ ζητοῦν ἀπὸ τοὺς παραλήπτες τους ἡ Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννη καὶ τὸ Ἔσδρας 4, καθὼς καὶ ἡ σχέσηη ποὺ δημιουργεῖται μὲ αὐτούς. Μετὰ ἀπὸ ὀρισμένες εισαγωγικὲς παρατηρήσεις σχετικὲς μὲ τὸν τρόπο θεολογικῆς κατανόησης τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς προφορικῆς παράδοσης μὲ τὴν ὁποία γινόταν ἡ προσπέλαση στὰ κείμενα αὐτὰ τὸν 1ο μ.Χ. αἰῶνα, ἡ σύγκριση μεταξὺ τῶν δύο ἔργων ἀποκαλύπτει τὴ χριστιανικὴ ἰδιαιτερότητα τῆς Ἀποκαλύψεως καὶ προσφέρει κάποιες προκλήσεις γιὰ μελλοντικὴ μελέτη.

Στὴν ἐπόμενη μελέτη ὑπὸ τὸν τίτλο: «Ἑρμηνευτικὲς ὄψεις ἑνὸς ἀφηγήματος» («Virtualità ermeneutiche di un racconto») ὁ γνωστὸς ἐκκλησιολόγος Severino Dianich, μὲ ἀφορμὴ τὴ δημοσίευση τοῦ βιβλίου του: Ἰησοῦς. Ἐνα ἀφήγημα γιὰ ὄσους δὲν γνωρίζουν τίποτα γι' αὐτόν... ἢ τὸν ἔχουν ξεχάσει, ἐκθέτει τὰ ἐξηγητικὰ καὶ θεολογικὰ προβλήματα ποὺ ἔπρεπε νὰ ἀντιμετωπίσει γιὰ νὰ συνθέσει μίαν ἀφήγηση, ἀκόμα καὶ ἐκλαϊκευμένη, τῆς ζωῆς τοῦ Ἰησοῦ γιὰ τοὺς μὴ χριστιανούς ἢ τοὺς μὴ πιστοὺς ἀναγνώστες, καὶ σημειώνει τὸ ἐρμηνευτικὸ κέρδος ποὺ ἀποκόμισε ἀπὸ τὴν ἀφήγηση.

Ὁ Massimo Nardello μὲ τὸ: «Τὸ θεμιτὸ καὶ ὁ ρόλος τῆς χριστιανικῆς θεολογίας στὸν δημόσιο χώρο. Ἐνας διάλογος μὲ τὸ ὄραμα τοῦ David Tracy» («La legittimità e il ruolo della teologia cristiana nel contesto pubblico. In dialogo con la visione di David Tracy») προσφέρει ὀρισμένες ἐκτιμήσεις σχετικὰ μὲ τὶς δυνατότητες καὶ τὴν ἀξία τοῦ θεολογικοῦ λόγου σὲ μίαν δημοκρατικὴ, πλουραλιστικὴ καὶ ἐκκοσμιευμένη κοινωνία. Μετὰ ἀπὸ κάποιες ἐκκλησιολογικὲς παραδοχὲς σχετικὰ μὲ τὴν ἀλλαγὴ τῆς χριστιανικῆς ἀποστολῆς γιὰ τὴν ὁποία μίλησε ἡ β' Βατικανὴ Σύνοδος ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸν τρέχοντα ρόλο τῆς θεολογικῆς γνώσης σὲ πολιτικὰ πλαίσια, τὸ ὄραμα τοῦ David Tracy γιὰ τὸν ἐγγενῶς δημόσιο χαρακτήρα τῆς θεολογίας παρουσιάζεται μὲ ἀναλυτικὸ τρόπο καὶ γιὰ τὸν πολυμορφικὸ ὀρθολογισμό τοῦ Χριστιανισμοῦ, ποὺ θεωρήθηκε ἡ πραγματικὴ αἰτία τῆς περιθωριοποίησής του ἀπὸ τὴν δημόσια σφαῖρα.

«Ἐπερνώντας τὸν φόβο. Σκέψεις ἀπὸ τὴν καραντίνα» («Superare la paura. Riflessioni dalla quarantena») εἶναι ὁ τίτλος τοῦ κειμένου τοῦ Ciro Costagliola, ὁ ὁποῖος ἀναφέρει πὼς στὴν ἔκτακτη περίστασι τῆς πανδημίας τοῦ κορονοϊοῦ, ἡ προτροπὴ «Μὴ φοβᾶστε!» τοῦ Ἰωάννη Παύλου τοῦ Β' τὴν ἡμέρα τῆς ἐνθρόνισής του ἐπανέρχεται σήμερα δραματικά. Τὰ ἴδια λόγια χρησιμοποιήθηκαν καὶ ἀπὸ τὸν Πάπα Φραγκίσκο στὴν προσευχὴ τῆς 27ης Μαρτίου 2020. Μέσα ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Πάπα μποροῦμε νὰ κατανοήσουμε τὴν αἴσθησι ἀμηχανίας τῆς ἀνθρωπότητας ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνοιγμα σὲ μίαν ἐλπίδα ποὺ βασίζεται στὴν πίστη καὶ τὴν φιλανθρωπία.

Τὸ τεῦχος κλείνει μὲ τὴν παρουσίασι πρόσφατων θεολογικῶν τίτλων.

Urbaniana University Journal, τεῦχ. 2 (2020)

Στὸ δεῦτερο τεῦχος γιὰ τὸ ἔτος 2020, τὸ περιοδικὸ *Urbaniana University Journal* τοῦ Πανεπιστημίου Urbaniana τῆς Ρώμης ἀσχολεῖται ἐκτενῶς μὲ τὴν πρόσφατη Εἰδικὴ Σύνοδο τῶν Καθολικῶν Ἐπισκόπων γιὰ τὴν περιοχὴ τοῦ Ἀμαζονίου

(Οκτώβριος 2019). Έτσι, αρχικά ο Luis Ventura Fernández με τό: «Άμαζόνιος. Μὲ ἐπισκόπηση μὲ βάση τὸ ἔδαφικὸ ζήτημα» («Amazonia. Una aproximación a partir de la cuestión territorial») παρέχει μία ἀνατομὴ τῆς τρέχουσας κατάστασης στὴν περιοχὴ τοῦ Ἀμαζονίου, ξεκινώντας ἀπὸ τὴν ἀναγνώριση τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτιστικῆς του ποικιλομορφίας, ὅπως ἀντικατοπτρίζεται στὶς διάφορες μορφές μὲσω τῶν ὁποίων ἡ περιοχὴ δραστηριοποιεῖται, ζεῖ καὶ νοηματοδοτεῖται, καθὼς καὶ μία ἀνάλυση τῆς ἐπεκτατικῆς δράσης ποὺ καθοδηγεῖται ἀπὸ τὸ σύγχρονο ἀποικιακὸ παγκόσμιο σύστημα καὶ τὸν τρέχοντα καπιταλισμό. Ὁ ἀγώνας γιὰ τὰ ἔδαφη, μὲ τὴν κυριολεκτικὴ καὶ συμβολικὴ του ἔννοια, εἶναι ἡ κύρια προοπτικὴ γιὰ τὴν κατανόηση τῆς ἔντασης τῶν ἔδαφικῶν συγκρούσεων καὶ γιὰ τὸν προσδιορισμὸ τῶν ἐπιπτώσεων στὸν πολιτισμὸ καὶ στὴν ἐπιστημονικὴ κρίση τῶν τελευταίων δεκαετιῶν. Ἡ ἀποφασιστικότητά τῶν αὐτοχθόνων λαῶν καὶ τῶν παραδοσιακῶν κοινοτήτων γιὰ τὴν υπεράσπιση τῶν ἔδαφῶν τους, μὲ ὅλα αὐτὰ ποὺ αὐτὸ σημαίνει, ἐνάντια στὴν ἐργαλειακὴ πολιτικὴ τοῦ Κράτους καὶ τοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος, ἀναδύεται ὡς ἡ κύρια ἀντι-ηγεμονικὴ διαδικασίᾳ ποὺ μπορεῖ νὰ ἀνοίξει νέες προοπτικὲς γιὰ τὸ μέλλον.

Ἀκολουθῶς, ὁ Maria Márcia de Oliveira μὲ τὸ δοκίμιό του: «Ἡ εἰδικὴ σύνοδος γιὰ τὸν Ἀμαζόνιο ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν» («O Sinodo especial para Amazonia à luz das ciências sociais») παρουσιάζει μερικὲς σύντομες σκέψεις γιὰ τὶς κοινωνιολογικὲς καὶ ἀνθρωπολογικὲς ἐντυπώσεις ποὺ ἀκολούθησαν τὶς θεολογικὲς καὶ ποιμαντικὲς ἀντανακλάσεις κατὰ τὴν προετοιμασίᾳ καὶ πραγματοποιήσῃ τῆς Εἰδικῆς Συνόδου γιὰ τὸν Ἀμαζόνιο. Ἡ μελέτη παρουσιάζει τὴ Σύνοδο ὡς ἓνα σημαντικὸ στοιχεῖο ποὺ σηματοδοτεῖ τὴν ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας στὸν Ἀμαζόνιο καὶ καταλήγει στὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ ἐπίκεντρο τῆς συνολικῆς διαδικασίας ἦταν ἡ προσεκτικὴ ἀκρόαση τῶν λαῶν τοῦ Ἀμαζονίου. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν μία ἀκριβῆς διάγνωση τοῦ κοινωνικοῦ, πολιτικοῦ, οἰκονομικοῦ, πολιτιστικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ πλαισίου τῆς περιοχῆς μὲ μεθοδολογικὲς ὑποδείξεις γιὰ τὸ ποιμαντικὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας στὴν περιοχὴ.

Ὁ Pasquale Bua μὲ τό: «Ἐμπολιτισμὸς, διαπολιτισμικότητά, συνοδικότητά» («Inculturazione, interculturalità, sinodalità») διερευνᾷ τὴν πορεία τῆς Συνόδου ὑπὸ μία θεολογικὴ προοπτικὴ, ἐνῶ δίδει προτεραιότητα στὴν ἐκκλησιολογικὴ τῆς διάσταση. Ἡ κριτικὴ ἀνάγνωση τῶν ἐπίσημων κειμένων ποὺ ἐκδόθηκαν ἀπὸ τὴν Εἰδικὴ Σύνοδο (προπαρασκευαστικὰ κείμενα, Instrumentum Laboris, τελικὰ κείμενα, μετασυνοδικὴ παπικὴ ἀποστολικὴ προτροπὴ *Querida Amazonia*) ἀναδεικνύει μία συνοδικὴ διαδρομὴ ποὺ ἀσχολήθηκε μὲ τὴν ἔννοια τοῦ ἐμ-πολιτισμοῦ, ποὺ ἐρμηνεύεται μὲσω τῶν κατηγοριῶν τῆς ὀλιστικῆς οἰκολογίας, τῆς διαπολιτισμικότητος καὶ τῆς συνοδικότητος. Ἡ ἀνάγκη γιὰ ἓναν ἀνανεωμένο ἐμπολιτισμὸ τοῦ Εὐαγγελίου στὸν Ἀμαζόνιο ἀπαιτεῖ μία ἰδιαίτερη λειτουργία καὶ διακονία, κάνοντας τὴν Εἰδικὴ Σύνοδο ἓνα σημαντικὸ βῆμα γιὰ τὴ διαδικασίᾳ πρόσληψης τῆς Β΄ Συνόδου τοῦ Βατικανοῦ. Ὁ σ. καταλήγει πὼς ὁ Πάπας Φραγκίσκος ἀπὸ τὴ μία πλευρὰ ἀναγνωρίζει τὶς ἀρχές τῆς συνολικῆς διαδικασίας καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη φαίνεται νὰ ζητεῖ ἓναν ἐπιπλέον προβληματισμὸ σχετικὰ μὲ συγκεκριμένους περιπτώσεις ποὺ προέκυψαν ἀπὸ αὐτὲς τὶς διαδικασίες τῆς Εἰδικῆς Συνόδου.

Στην επόμενη μελέτη, η Serena Noceti με τὸ ἄρθρο της: «Μία Ἐκκλησία πλήρης λειτουργημάτων» («Una chiesa tutta ministeriale») διερευνᾷ τὴ συζήτηση ποὺ ἔλαβε χώρα στὴ συνάφεια τῆς Συνόδου γιὰ τὸν Ἀμαζόνιο σχετικὰ μετὰ τὰ ἀξιώματα μέσα στὴν ἐκκλησία, τὶς διάφορες μορφὲς ἀσκήσης τοῦ ἱερατικοῦ λειτουργήματος, τὴν εὐκαιρία καὶ τὶς δυνατότητες χειροτονίας ἐγγάμων ἀνδρῶν γιὰ νὰ ποιμάνουν κοινότητες ποὺ βρίσκονται μακριὰ ἀπὸ ἐπισκοπικὰ κέντρα ἀλλὰ καὶ τὴν προοπτικὴ χειροτονίας διακονισσῶν. Ἡ σ. ἀκολουθεῖ τὶς διάφορες φάσεις τῆς σχετικῆς συζήτησης, ξεκινώντας ἀπὸ τὴν προσυνοδικὴ διαδικασία στὴν ὁποία συμμετείχαν 87.000 ἄτομα ἀπὸ 103 ἐκκλησιαστικὲς περιφέρειες τῆς περιοχῆς τοῦ Παναμά, μέχρι τὸ ἔργο τῆς Συνόδου. Ἡ ἐξέταση τῶν τεσσάρων κειμένων ποὺ σημάδεψαν τὴ συνολικὴ ἐργασία (προπαρασκευαστικὸ κείμενο, Instrumentum Laboris, τελικὸ κείμενο, μετασυνοδικὴ παπικὴ προτροπὴ *Querida Amazonia*) ἀποκαλύπτει τὰ ὑπονοούμενα ἐκκλησιολογικὰ ὁράματα καὶ θεολογίες γύρω ἀπὸ τὰ ἐκκλησιαστικὰ λειτουργήματα, δείχνοντας στοιχεῖα συνέχειας ἀλλὰ καὶ διαφορᾶς.

Ὁ Eleazar López Hernández μετὰ τὸ: «Ἡ θεολογία τῶν ἰθαγενῶν στὴ Σύνοδο. Ἕνα δῶρο γιὰ τὴν ἀνανέωση τῆς Ἐκκλησίας» («Teología India en el Sínodo, ofrenda para la renovación de la Iglesia») σημειώνει πὼς ἡ Σύνοδος γιὰ τὸν Ἀμαζόνιο ἦταν μία στιγμὴ χάριτος καὶ ὁράματος, ὥστε νὰ συνδεθοῦμε μετὰ τὸ ἔργο τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀνθρωπότητας, νὰ ἀγαπήσουμε τὴ Μητέρα Γῆ καὶ τὰ ἐλαχιστότερα παιδιὰ της καὶ νὰ μετατρέψουμε σὲ πραγματικότητα τὰ ἰδανικὰ ποὺ ὁ Θεὸς ἔσπειρε στοὺς λαοὺς καὶ ὁ Χριστὸς ἤλθε νὰ ἐκπληρώσει. Μέσω τῆς ἀρχαίας θρησκευτικότητάς τους, οἱ γηγενεῖς λαοὶ τῆς ἀμερικανικῆς ἡπείρου ζοῦσαν σὲ ἀρμονία γιὰ μεγάλο χρονικὸ διάστημα, καὶ μέσω αὐτῆς τῆς θρησκευτικότητος δέχθηκαν τὴ χριστιανικὴ πίστη μετὰ ἕνα ἐμπολιτισμένον τρόπο. Κατὰ τὴ διάρκειαν τῆς Συνόδου, οἱ ἰθαγενεῖς –ἕνα κομμάτι τῆς ἀνθρωπότητας ποὺ κάποτε ἦταν σιωπηλὸ καὶ ὑποτακτικὸ καὶ ποὺ τώρα ἀπαιτεῖ ἀνανέωση– πῆραν τὸν λόγο μετὰ πρωτοφανῆ τρόπο, ὑποστηρίζοντας τὸ δικαίωμά τους νὰ βρίσκονται μέσα στὶς ἐκκλησίες καὶ τὴν κοινωνία, ζητώντας θεμελιώδεις ἀλλαγὲς στὸν τρόπο ποὺ συμμετέχουν σ' αὐτήν. Παρ' ὅλο ποὺ οἱ προϋποθέσεις γιὰ αὐτὲς τὶς ἀλλαγὲς δὲν εἶναι ἀκόμη ὠριμες στὸν ἀπαιτούμενον βαθμὸ, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ἀκολουθήσουμε σταθερὰ αὐτὰ τὰ ἰδανικὰ. Ἐὰν οἱ Ἐκκλησίες δὲν τὸ πράξουν, οἱ ἰθαγενεῖς δὲν θὰ μποροῦν νὰ τὶς θεωρήσουν πλέον συμμάχους τους καὶ οἱ Ἐκκλησίες θὰ χάσουν τὴν εὐκαιρία νὰ γίνουν πραγματικὰ κομμάτι τοῦ πολιτισμοῦ αὐτῶν τῶν λαῶν.

Στὴ συνέχεια, ὁ Ivo Círio Aureliano μετὰ τὸ: «Ἡ Σύνοδος γιὰ τὸν Ἀμαζόνιο καὶ ἡ σημασία της γιὰ τοὺς ἰθαγενεῖς πληθυσμοὺς» («O Sínodo da Amazonia e seu significado para os povos indígenas») στοχεύει νὰ προσφέρει ἕνα προβληματισμὸ σχετικὰ μετὰ τὴ σημασία τῆς Συνόδου τοῦ Ἀμαζονίου γιὰ τοὺς ἰθαγενεῖς πληθυσμοὺς. Προσπαθεῖ λοιπὸν νὰ ἀναλύσει τὸν ἀντίκτυπο καὶ τὸ μήνυμα πρὶν, κατὰ τὴ διάρκειαν καὶ μετὰ ἀπὸ τὴ Σύνοδο ἀπὸ τὴν πλευρὰ ἐνὸς ἰθαγενοῦς καὶ μαχητοῦ ὑπὲρ τῶν αὐτοχθόνων ἐνὸς ἀπὸ τὰ κράτη ποὺ συνθέτουν τὸν Ἀμαζόνιο, τὴ Βραζιλία. Ἐπίσης, ἐξετάζει τὶς κύριες προκλήσεις καὶ ἀπειλὲς ποὺ ἀντιμετωπίζουν οἱ γηγενεῖς λαοὶ τοῦ Ἀμαζονίου καὶ πὼς τὸ μοντέλο ἀνάπτυξης ἐπηρεάσασεν τὸν τρόπο ζωῆς καὶ τὰ δικαιώματά τους. Ἐπιπλέον, ἡ μελέτη ὑπογραμμίζει τὴ σχέση

τῶν αὐτοχθόνων ἀνθρώπων μὲ τὴ φύση, καθὼς καὶ τὶς ἐπιπτώσεις τῶν συνεχῶν εἰσβολῶν καὶ ἐπιθέσεων στὶς περιοχὲς αὐτές. Τέλος, παρατηρεῖ τὶς νέες ὁδοὺς ποὺ χαρτογραφήθηκαν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία γιὰ τὴν ὑπεράσπιση τῶν δικαιωμάτων τῶν αὐτοχθόνων πληθυσμῶν, ἀναζητώντας μίαν ὀλοκληρωμένη οικολογία καὶ ἐκκλησία ποὺ θὰ ἐντάσσει τὸν Εὐαγγέλιο στὸν τοπικὸ πολιτισμὸ καὶ, κυρίως, τὸν σεβασμὸ τῆς ἐκκλησίας πρὸς τὸ διαφορετικὸ, τὸν πολιτισμὸ καὶ τὸ κοσμοεἶδωλο αὐτῶν τῶν λαῶν.

Ὁ Fernando Chica Arellano μὲ τό: «Συντεταγμένες γιὰ ἓναν νέο, ὀλιστικὸ ἀνθρωπισμὸ» («Coordinate per un nuovo umanesimo integrale») ἀναλύει τὴν κληρονομιά τοῦ *Laudato si'* γιὰ τὴν κοινωνικὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας, μέσῳ τῆς διερεύνησης τῶν καρπῶν τῆς Ἐγκυκλίου σχετικὰ μὲ τὴ φροντίδα τοῦ κοινοῦ οἴκου. Οἱ προβληματισμοὶ τοῦ σ. δείχνουν πῶς τὸ *Laudato si'* δὲν περιορίζεται σὲ μίαν «πνευματικὴ» διδασκαλία γύρω ἀπὸ θέματα περιβάλλοντος, ἀλλὰ ἐπιτελεῖ μίαν λειτουργία ἀνανέωσης καὶ ἐμπλουτισμοῦ τῆς ἀνθρωπολογικῆς προσέγγισης τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, προτείνοντας τὴν ὠρίμανση ἐνὸς νέου ὀλοκληρωμένου ἀνθρωπισμοῦ.

Στὸ ὑπόλοιπο τεῦχος, ἀρχικὰ μὲ τὴ μελέτη ὑπὸ τὸν τίτλο: «Μεταξὺ ἐνσάρκωσης καὶ ἐσχατολογίας» («Tra incarnazione ed escatologia»), ὁ Pietro Angelo Muroni διερευνᾷ τὸ θέμα τῆς ἱερότητας τῆς Λειτουργίας τῶν Ὁρῶν μέσῳ τῆς μυσταγωγικῆς ἀνάγνωσης τῶν «χῶρων» ὅπου αὐτὴ τελεῖται. Ἡ Λειτουργία τῶν Ὁρῶν ἀνακαλύπτει τὴ θεολογικὴ καὶ μυστηριακὴ τῆς ἀλήθειας χάρις στοὺς διάφορους ἐορταστικὸς χώρους ποὺ ἐμπλέκονται στὴν τέλεσή της καὶ οἱ ὁποῖοι ἐκφράζουν τὴ θυσιαστικὴ διάσταση τῆς προσευχῆς τῆς Ἐκκλησίας (τὸν βωμὸ), τὸν Λόγο ποὺ προσελήφθη, ἐορτάστηκε καὶ ἀποδόθηκε πίσω, μὲ ἄλλα λόγια τὸν ἐνσαρκωμένο καὶ ἀναστημένο Λόγο (ἄμβωνας), τὴν ἄσκηση τῆς βαπτιστικῆς ἱερωσύνης τῶν ἀνθρώπων τοῦ Θεοῦ (βαπτιστήριον). Στὴ συνέχεια, ἡ ἐπέκταση τοῦ ὕμνου ποὺ ἀπευθύνεται αἰώνια στὸν Θεό, στὰ οὐράνια καθίσματα, καὶ ὁ ὁποῖος γίνεται ὕμνος ὀλόκληρης τῆς Ἐκκλησίας, γήινης καὶ ἐπουράνιας, ἐνωμένης στὴ μίαν δόξα τοῦ Θεοῦ Πατέρα, μέσῳ τῆς ἐνσάρκωσης τοῦ Υἱοῦ, ὑπὸ τὴν καθοδήγηση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πρὸς μίαν ἐσχατολογικὴ πληρότητα (τροῦλος).

Ὁ Giuseppe De Virgilio μὲ τό: «Πτυχὲς τοῦ 'φωτεινοῦ' τοῦ Μαρτίνου Λουθήρου, σύμφωνα μὲ τὴν ἀνάγνωση τοῦ Rudolf Otto» («Aspetti del "numinoso" in Martin Lutero secondo la rilettura di Rudolf Otto») διερευνᾷ τὴν ἐπανερμηνεία τοῦ «φωτεινοῦ» τοῦ Μαρτίνου Λουθήρου ποὺ πρότεινε ὁ R. Otto στὸ κλασικὸ του ἔργο *Τὸ ἱερό. Τὸ παράλογο στὴν περὶ θεοῦ ἰδέα καὶ ἡ σχέση του μὲ τὴ λογικὴ*. Ἀναλύοντας τὴν κατηγορία τοῦ «ἱεροῦ» ὑπὸ τὸ φῶς τῆς φιλοσοφίας τῆς θρησκείας, ὁ Otto ἀφιερώνει ἓνα σημαντικὸ μέρος τοῦ ἔργου του στὴν προσωπικότητα τοῦ Λουθήρου. Ἡ συνεισφορὰ του χωρίζεται σὲ πέντε παραγράφους: 1. Ἡ ἐννοιολογικὴ πορεία. 2. Ἡ ἀρχαία παράδοση τοῦ «φωτεινοῦ». 3. Ὁ προβληματισμὸς τοῦ Λουθήρου. 4. Πτυχὲς τοῦ δυτικοῦ μυστικισμοῦ. 5. Νεώτερες ἐξελίξεις. Τρεῖς κύριες πτυχὲς προκύπτουν ἀπὸ τὴν ἀνάλυση τοῦ ἔργου τοῦ Λουθήρου καὶ τὴ συμβολὴ του στὴν κατανόηση τῆς κατηγορίας τοῦ «ἱεροῦ»: α) ἡ «ἄβυσσος» τοῦ Θεοῦ, β) ἡ θεία δικαιοσύνη καὶ γ) ἡ πίστη ὡς ἐμπιστοσύνη.

Τέλος, ὁ Victor Kota μὲ τὸ δοκίμιό του: «Ὁ Pierre Teilhard de Chardin καὶ ἡ μαυρο-ἀφρικανικὴ θεώρηση» («Pierre Teilhard de Chardin et la vision negro-africaine») ἐξετάζει τὴ σκέψη τοῦ Teilhard καὶ τὴ συγκρίνει μὲ τὸ μαυρο-ἀφρικανικὸ ὄραμα, ἐπισημαίνοντας σημεῖα σύγκλισης καὶ ἀπόκλισης. Μὲ βάση τρία χαρακτηριστικὰ τῆς σκέψης τοῦ Teilhardian (τὴν ὀργανικότητα τοῦ σύμπαντος, τὴν κεντρικότητα τῆς ἐξέλιξης καὶ τὴν ἐνότητα μεταξὺ ἀνθρώπων καὶ πνευματικῶν ἀξιῶν) προκύπτει ὅτι ἡ «ζωή» καὶ ἡ ἀγάπη γι' αὐτὴν προσφέρει μία δυνατότητα σύγκλισης μεταξὺ τῶν δύο θεωρήσεων. Ἡ ἀγάπη γιὰ τὴ ζωὴ, ἡ προστασία τῆς, ὁ σεβασμὸς τῆς ἱερότητάς τῆς καὶ ἡ ὑπηρεσία πρὸς αὐτὴν παραμένει ἡ βάση τῶν δύο θεωρήσεων ἀλλὰ μία μεγάλη πρόκληση, ἔτσι ὥστε ἡ ζωὴ νὰ μπορεῖ νὰ ἀνθίσει στὴν πληρότητά τῆς, ἰδίως στὴν Ἀφρικὴ ὅπου ἀπειλεῖται ἀπὸ περιβαλλοντικὲς κρίσεις καὶ ἀπὸ πανδημίες, ἀλλὰ πάνω ἀπὸ ὅλα ἀπὸ τὴ νεκροφιλικὴ κουλτούρα ποὺ δημιουργεῖται, ἀπὸ γενοκτονίες καὶ πολέμους ποὺ παρέχουν οἰκονομικὰ πλεονεκτήματα στὶς μεγάλες δυνάμεις.

Δρ. Δημήτριος Κεραμιδᾶς